

Verhaal over Wolfgang Wiener en Sophie Wiener - de Vries.

Aan Gerard Rossing / Herinneringscentrum Kamp Westerbork

Onlangs sprak ik u telefonisch i.v.m. gegevens over Wolfgang Wiener en Sophie Wiener – de Vries. Zij hoorden bij het kleine aantal mensen die wisten te ontsnappen uit Kamp Westerbork. Ik beloofde u op te schrijven wat ik wist uit de verhalen van mijn ouders, Klaas Douma (geboren 27 Augustus 1915) en Ina Douma - Prak (geboren 3 September 1918), en mijn grootmoeder Martha W. Prak – Ketelaars (geboren 28 december 1888). En natuurlijk van Wolfgang en Sophie Wiener – voor ons Wolf en Sia – die vanaf de jaren vijftig om de paar jaar vanuit Australië een bezoek aan Nederland brachten.

Wolf was een joodse vluchteling uit Berlijn. Hij was al voor de oorlog in Kamp Westerbork. In de oorlog ontmoette hij daar Sophie de Vries. Het lukt hem om met haar uit het kamp te ontsnappen. Mijn ouders woonden met hun eerste zoon, Marco Douma (22/5 1940 - 22/10 2008), op de Beethovenlaan 60 te Arnhem. Het was een groot huis op de hoek Beethovenlaan / Cattepoelseweg waar ook mijn grootmoeder (en meer mensen) woonden. Mijn vader was journalist bij de Arnhemsche Courant en leerling van de journalist Henri Knap. Toen er een foute hoofdredactie werd aangesteld dook mijn vader onder. Eerst elders en later in zijn eigen huis. Zijn broer Piet Douma die in Nederlandse Dienst op de Grebbeberg had gevochten, was gedemobiliseerd. Hij moest zich melden voor 'Arbeitsinsatz', maar dook samen met echtgenoot Truus Douma – Winkelmann en zontje Peter, geboren 1941, ook op de Beethovenlaan 60 onder.

Wanneer en hoe Wolf en Sia daar bij kwamen is mij onbekend. Wel weet ik dat Truus en Sia goed bevriend raakten en samen uit dansen gingen waarbij ze zich soms door Duitsers lieten thuis brengen. Toen dat te gevaarlijk werd – in huis lagen ook verzetskranten om te verspreiden en er was een radio - is Sia een periode op een ander adres ondergebracht. Mijn ouders wisten dat de ouders van Sia in Apeldoorn waren ondergedoken.

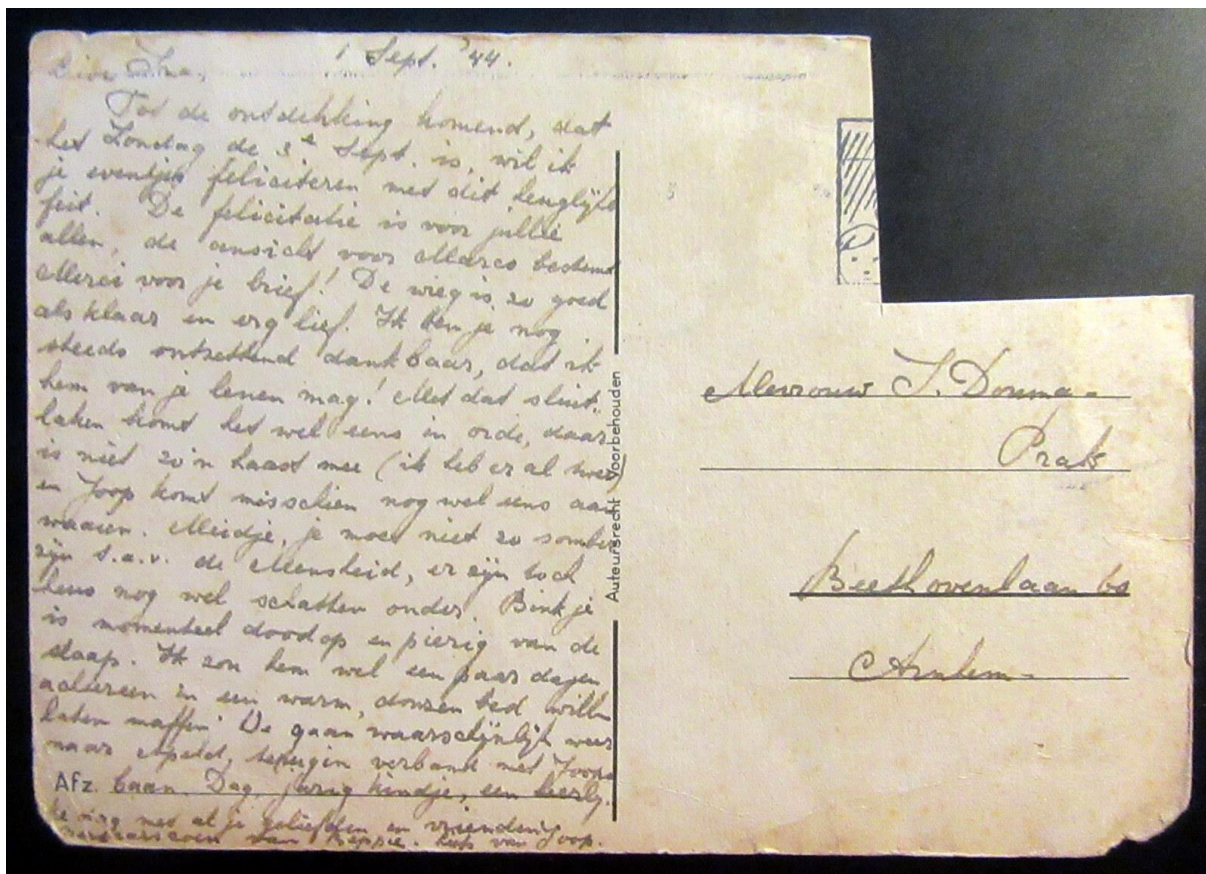
Mijn grootvader, Eduard Wilhelm Reinoud Prak, (geboren 1859), van moederszijde was kantonrechter in Groenlo en overleed in 1937. Hij was Esperantist en tegen religie, hield van reizen maar toen hij een incident in Duitsland – gericht tegen Joden - meemaakte in 1933 heeft hij geen voet meer in Duitsland gezet en verbood zijn vrouw en dochter Ina dat ook. Mijn moeder, Ina, was al jong lid van de International Friendship League (IFL) en kende van daaruit vrienden. (Zie bijgevoegde folder uit 1933.) Mijn moeder vertelde vaker dat de Nederlandse contacten van de IFL in de oorlog mede debet waren aan het feit dat niemand is verraden: Er zaten namelijk geen ‘foute’ mensen tussen.

Of mijn vader, Klaas, ook lid was van de IFL weet ik niet. Hij was lid van de AJC in de jaren dertiger, heeft bijeenkomsten op de Paasheuvel in Vierhouten meegemaakt en correspondeerde met het centrum van Krisnamurti in Ommen. Ook onderzocht hij in de tweede helft van de jaren dertig in een klooster te Parijs het Grieks Orthodoxe geloof maar trad spoedig daar weer uit.

Zowel Wolf Wiener als Sia Wiener – de Vries droegen geen ster. Zij waren voor de buitenwereld medebewoners van het grote huis op de Beethovenlaan 60. De ondergrondse had hen van papieren voorzien. Wolf Wiener was typemachine monteur en werkte als zodanig, óók bij Duitsers, op kantoren. (Of dat ook zijn echte beroep was weet ik niet.) Problemen voor mijn moeder (bijvoorbeeld als haar fiets in beslag genomen, werd, etc.) wist hij op te lossen door een fiets te ‘vorderen’.

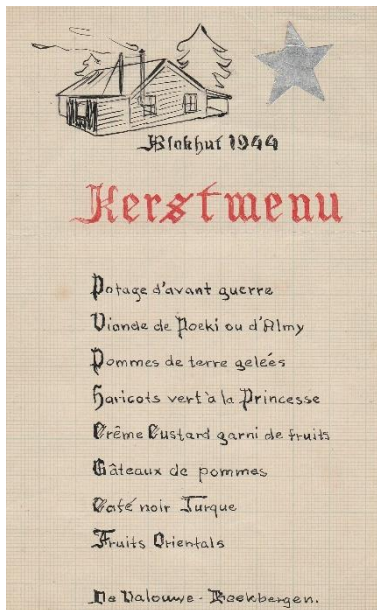
Mijn ouders waren bekend met culturele kringen en namen deel aan de Zwarte Avonden in Arnhem. Er werd thuis opgetreden door theater en andere uitvoerende kunstenaars die niet voor de Cultuurkamer hadden getekend en zo toch inkomsten ontvingen. Zie bijgevoegd boek 'Zwarte Avonden in Arnhem 1942 – 1944' geschreven door P.R.A. van Iddekinge uit 1994 wat bij de documentatie is bijgevoegd. In de lijst met gast-echtparen komt naam Douma 1 keer voor maar ik hoorde van de vrouw van Johan van Zweden dat er vaker bij mijn ouders thuis Zwarte Avonden waren gehouden.

Kende mijn moeder verzetsman Joop Abbing al van de Achterhoek waar zij in Groenlo opgroeide en op de HBS in Winterswijk naar school ging? Indirect waren mijn ouders betrokken bij de overval op het Huis van Bewaring in Arnhem op 11 juni 1944. Na de overval is Johannes ter Horst in Dominees kostuum naar hun huis aan de Beethovenlaan 60 gefietst en heeft zich daar verkleed. Daarna is hij weggefietst in de richting van Apeldoorn. Hij gaf mijn moeder een sleutel die ze heeft bewaard en na de oorlog aan directe betrokken verzetsmensen (Familie Abbing?) gegeven. Zij vertelde mij meerdere keren dat de mensen die concreet meededen aan de overval een replica van de sleutel hebben ontvangen na de oorlog.

In de door onze ouders nagelaten papieren is één kaartje van de vrouw van Joop Abbing, Beppie Abbing - van Barrelo , (2 September 1944) waarin ook Joop Abbing wordt genoemd. Daarnaast is er een brief van Tom van Maaren gericht aan mijn vader via de Redactie Nieuwe Apeldoornsche Krant. (Beiden documenten bij de documentatie bijgevoegd.) Van mijn ouders heb ik vaker gehoord dat het een schijnconstructie was, geregeld door de ondergrondse om mijn vader een salaris uit te kunnen keren. Tom van Maaren noemt in de brief P.P.I. Dat was een papiercentrale / distributie. Ik weet niet of het nog ander papier betrof dan de genoemde WC papier distributie. Wel weet ik dat de uitkering van enkele maanden dubbel aan salaris goed uitkwam i.v.m. de onderduikers. Na de oorlog hebben mijn ouders dat zelf aangegeven waarna het bedrag hen in het geheel is kwijtgescholden. Zowel de kaart van Beppie van Barrelo als de brief van Tom van Maaren kunnen ook ondergrondse (versleutelde) berichten bevatten. Zeker weet ik dat niet.

Bij de evacuatie uit Arnhem waren ze lopend vertrokken naar een houten blokhut op Kamp De Valouwe te Beekbergen, een vakantieplek in de bossen, wat ze wel eens een weekend in de zomer hadden gehuurd in eerdere oorlogsjaren.

De groep mensen bestond uit Klaas en Ina Douma en zoontje Marco (4 jaar), Oma Martha Prak - Ketelaars, Piet en Truus Douma en zoontje Peter (3 jaar), Wolf en Sia Wiener en nog twee personen die onderweg elders onderdak vonden. Oma Martha Prak – Ketelaars besloot na een week in de blokhut met haar koffer vol linnengoed en tafelzilver weg te gaan. Zij liep in drie dagen naar Varsseveld waar zij onderdak vond bij Paul en Nellie Tel (= vrienden van mijn moeder). Mijn grootmoeder verzamelde daar voedsel en mijn moeder haalde dat op de fiets vanuit Beekbergen op. Dat deed ze via de IJsselbrug met het risico dat Duitsers het voedsel in beslag namen, maar ook wel via de kleine pont bij Bronckhorst tot dat oorlogshandelingen dat onmogelijk maakten. Ina Douma werd meerdere keren onderweg op de fiets beschoten door Engelse Jagers. De laatste maanden waren desastreus. Het voedsel was op en men leed honger. Na een angstige confrontatie met Duitse kindsoldaten – die zich bleken te willen overgeven - werden ze door Engelse geallieerden op 18 April 1945 op De Valouwe bevrijd. Mijn ouders hoorden bij de eerste burgers van de stad Arnhem die terug mochten om hun woning te inspecteren op oorlogsschade. Mijn vader stuurde mijn grootmoeder een kaartje met mededeling dat het huis was beschadigd door een granaatinslag maar niet was leeggeroofd door de Duitsers. In een brochure kort na de oorlog van de Gemeente Arnhem 'September 1944 – April 1945' beschrijft mijn vader, K.J. Douma, de evacuatie en bevrijding. (Genoemde document bijgevoegd.)

Omdat de Arnhemsche Courant een verschijningverbod kreeg, werd hem een baan aangeboden bij de Rijksvoorlichting Dienst in Den Haag. Zij verhuisden naar de Laan van Meerdervoort aldaar, maar waren na korte tijd weer in Arnhem terug in verband met een baan bij Het Vrije Volk. Zij gaan dan wonen aan het Burgemeestersplein 6 te Arnhem. In dat huis verblijven meerdere mensen voor korte of langere tijd.

Wolf en Sia komen er logeren (Wolf schrijft abusievelijk een brief naar Burgemeestersplein 4). Ook noemt hij enkele keren in latere brieven de naam Hermien . Was dat het echtpaar L.J. Mostertman en Hermien Mostertman- Janzen, een vriendin van mijn moeder die ook op het Burgemeesterplein 6 woonden? In het boekje over Canada uit 1945 staat eveneens een handtekening van Hermien Janzen. Verder woonden er voor korte of langere tijd collega journalisten (o.m. bij Het Vrije Volk zoals Louis Velleman). En ook Engelse en Canadese journalisten die reportages kwamen schrijven over de herdenkingen m.b.t. de Slag om Arnhem.

Omstreeks 1950 of 1951 verhuisden mijn ouders naar de Mozartstraat 40 te Arnhem. In 1953 solliciteerden mijn vader bij de Provinciale Zeeuwse Courant (PZC) en verhuisden het gezin naar Vlissingen. Gaandeweg verloren mijn ouders hun idealisme en ruilden dat in voor alcohol. Een spoor dat ik daarna op diverse manieren tegen kwam bij mensen die zich in de oorlog hadden verweerd. Zoals Friso van Hoorn, een zeer dappere verzetsman in Enschede, die na vier angstige jaren als ambtenaar na de oorlog doorsloeg en voor het gerecht werd gesleept.

Wolf en Sia kwamen in Amsterdam terecht en wilden naar Australië emigreren wat in 1947 lukte. Wolf ging daar verwarmingen verkopen en installeren via een eigen bedrijf. In de latere brieven spreekt hij van een eigen bouwbedrijf wat hij dan verkoopt om te gaan rentenieren en reizen. Nog weer later koopt hij panden op om te renoveren en verkopen. Het gaat hen financieel goed en vanaf de jaren vijftig komen ze om de paar jaar naar Nederland om o.a. ons te bezoeken. Ook blijven mijn ouders en Wolf en Sia Wiener elkaar schrijven. Hoe het contact tussen Wolf en Sia en de Familie Van Lochem tot stand is gekomen en wanneer weet ik niet. Willie en Jo van Lochem waren vrienden van mijn grootouders in Groenlo. Ze woonden na de oorlog in Arnhem en later in Leiderdorp. Hij was als Rijksambtenaar werkzaam in Den Haag. Mijn grootmoeder bezocht hen ieder jaar en ik ben in de jaren zestig enkele keren met haar mee geweest.

Rond 1967 bereikte mijn ouders het verzoek van Wolf en Sia om in de Synagoge van Zwolle aanwezig te zijn bij de Bar Mitswa van hun zoon. Ik was eveneens mee en was getuige van de plechtigheid. Het was voor ons allen een emotionele dag. Na de dood van mijn vader in Februari 1971 stuurt Wolf via Willie en Jo van Lochem een cheque van 6000,- gulden naar mijn grootmoeder om te verdelen onder de vier kinderen van Klaas en Ina Douma. Het voor die tijd forse bedrag van 1500,- gulden per kind heb ik met plezier aanvaard, maar in mijn bedankbrief verzocht dat niet weer te doen omdat wij kinderen ons konden redden. Na de dood van mijn vader hielden Wolf en Sia contact met mijn moeder via brieven en soms per telefoon terwijl om de paar jaar zij mijn moeder in Nederland bezochten. Zij bleven mijn moeder geld sturen wat soms in hun brieven wordt vermeld. In de jaren tot aan haar dood in April 2004 ontving mijn moeder ieder half jaar 600,- gulden (bij de overgang naar Euro's werd dat E 600,-) waar ze iets 'leuks' voor kocht. Zo weet ik nog dat ze zich een nieuwe fiets aanschafte! Na haar overlijden hebben we gebeld met Wolf en Sia en hen haar overlijdensbericht opgestuurd. Daarna is er geen contact meer geweest. Ik weet niet wanneer Wolf en Sia Wiener overleden zijn.

Naast dit verhaal stuur ik u enkele documenten uit de oorlog, enkele publicaties en een 16 tal brieven (naast een aantal kaarten) die Wolfgang Wiener en zijn vrouw Sophia Wiener – de Vries aan mijn moeder stuurden na de oorlog.

Tevens stuur ik correspondentie met de Engelse en Canadese journalisten die over Arnhem na de oorlog publiceerden en bij mijn ouders logeerden.

Alles wat ik u toestuur is openbaar toegankelijk en mag van mij en mijn – nog in leven zijnde broers - Nanno P.E. Douma en Joost J. Douma gebruikt worden in publicaties.

Clasina R. R. Douma. Juni 2023

Het Leunenberg 762 7544 JN Enschede

mob 06 10 38 62 65

Bijgevoegde documentatie.

Perskaarten K.J.Douma vanaf 1939

Persoonsbewijzen Klaas J. Douma , M.R.G.R (Ina) Douma - Prak, Martha W. Prak – Ketelaars

Brieven Wolfgang en Sophie Wiener – de Vries : Eén brief van 3 September 1947 met aankondiging van hun vertrek naar Australië / 30 brieven uit de periode 1983 – 2003 en 13 kaarten uit vakantieplekken door de loop der jaren

‘Adieu Europa’ artikel door K.J.Douma over de ervaringen in de oorlog van Wolfgang en Sophie Wiener – de Vries gepubliceerd in Nieuwe Apeldoornse Krant (weekblad) in 1947 / Foto Wolfgang en Sophie Wiener – de Vries met dochter Ellen in 1988

Documenten : o.a. kaart van Beppie Abbing – van Barrelo (1 September 1944); brief Tom van Maaren (15 November 1944); Kerstmis Blokhut De Valouwe Beekbergen 1944; brief Han Knap (6 December 1945)

Folder International Friendship League 1933

Uitgave Arnhem September 1944 – April 1945 ‘Evacuatie en Bevrijding’ Tekst K.J.Douma / Eerste blad getekend door 14 buitenlandse journalisten

Correspondentie met Britse en Canadese journalisten na de oorlog in Arnhem

‘Theirs is the Glory’ Uitgave van The Airborne Forces Security Fund

Pamflet ‘Rovers plunderen Arnhem’ 15 Mei 1945 / Exemplaar ‘De vliegende Hollander’ September 1944

ARNHEM uitgave 1956 (4 verslagen van o.a. de Canadese journalist Stanley Maxted)

Zwarte Avonden in Arnhem 1942 – 1944 door P.R.A. van Iddekinge Uitgave 1994

Boekje over Canada cadeau aan K.J.Douma op zijn verjaardag 27 Augustus 1945 (door de teruggekeerde vrienden in Arnhem van signatuur voorzien)

Bloesje van parachute-zijde (blauw geverfd)